

თამარ დედოფლის ჰირველ მკუდლესე

თუმცა ჩვენში ძირულ ნამდვილ საქმედ მიხსნათ, რომ თამარ მე-
მეფის ჰირველი მკუდლე «რუსის მთავარი» იყო, მაგრამ თვითონ
რუსების ისტორიკოსებს კი უეჭველად არ მიხსნიათ ეს საქმე. ჩვენი
ხალხის რწმუნება, რასაკვირველია, ჩვენი მემატიანის ვასუშტის მოთ-
სრობასე არის დაფუძნული. აი რას მოგვითხრობს ვასუშტი თამარ-
ის ჰირველ ქმარსე. «მაშინ (როდესაც თამარი გამეფდა) შეკრბეს
ყოველნი ამის სამეფოისა დიდებულნი, სპასალარნი და ერის-თავნი
წინაშე პატრიარქისა და ეპისკოპოსთა, და მოასსენებდეს მათ, რათა
ზოგად ყოველთა ილუწონ შემოყვანებად სიძისა თამარისთვისა. ვა-
სიტყვებს შემდგომ ჩამოხთვალისრა იმ ჰირებს, რომლებიც კვიბდნენ
თამარის ქმრობას, ის ამბობს: «გარსა ვინათგან ცუდ საგონებელ თქ-
მნა, და არ სხად დაეხადა ღმერთს სწორი ამისი (თამარისა), არცაღა-
მგონიეს თუ დაბადებად არს, მაშინ წარმოხდგა კაცი ვინმე, თთილი-
სისა მკვიდრთაგანი, თავადი, და მეზვედ მეფისაგანა წყალობა სელდას-
სმული ამირად ქართლისა და თთილისისა, სასკელათ აბულასან და
თქვა, მე ვიცი შვილი რუსთა ქელმწიფისა ან დროს
და დისა მეფისა, რომელსა ქმონებენ სამასნი მეფენი
მის კერძოსანი, და იგი მტირქ დარხო მილი მაშინ-
გან, და ბიძისა გან, სავალთა დწოდებულისა, ექსო-
რია — ქმნით დევილი გარდმოისკეწა, რომელი არს სვიანა ქალაქ-
ნი შინა ყიფიანეთსა.»

მაშინ, განსწავლიათ ყოველთათა, წარავლინეს კაცი ერთი მკვიდრ
თაგან თთილისისათა, დიდი კაჭარი, სასკელით ზანქან-ზორაბაკელ, რა-

თა მსწრაფლ წარვიდეს, ცვალებითა ჭუნეთათა, და წარმოიყვასოს
 რამეთუ იყვნეს მამის რუსნი ქრისტიანენი. და მართლმადიდებუ-
 ამისთვის უფრო მოიყვანებდეს მას: არამედ ესე ვერ განიზრახეს
 ლად, რამეთუ არცა იგი კაცი ღირსი საქმისა წარვალინეს და ა-
 რომელსა მოიყვანებდეს მისსა მეცნიერ იყვნეს: შემდგომად მცირედისა
 უმისა მოიწია კაცი იგი წარვალინებული და მოიყვანა კაცი იგი დიდად
 გვარინი და უდიდესი უოკელთა მათ მეფეთა მის ვერძოსათა,
 და სსვითაცა არა უმარჯვი, არამედ შიშითა მშუენიერი, სრული
 აზვარებითა და მსჯერეთვან დიდათ სანენი, რომელიც, იხილეს რა,
 უოკელთა სიხდა სილვა მისი: არამედ შინაგანსა მისსა არა რა მეც-
 ნიერ იყვნეს, არცა ჩვეულებასა მისსა: შეკრბეს წინაშე რუსუდან დე-
 დუფლისა პატრიარქი და დიდებულნი, სპასპეტნი და ერისთავნი და
 მოასხნებდეს თამარს, და აწვევდეს ქარწინებასა, და ასწრაფობდეს
 ამის ჰიონისთვის... ფითარ იუოს სვედრი და რიგი უღუმანობისა
 და შარავანდელობისა მათისა, ეგრეთ ქმნეს ქარწილი, სსვად დაჟღებუ-
 ლი და იგავ მიუწოდებელი...» და სსვა.

შემდგომ ამის ვასუშტი მოგვიტოსრობს ვრცლად თამარისა და
 რუსის მღვდრის გაყრანს და მის შედეგზე ეგრეთვე დაჯერებით, მა-
 შინ როდესაც სოგიერთ რუსების ისტორიკოსებს კი, როგორც ზე-
 ვითა ვსთქვით, საუჭვოდ მაჩინათ ეს საქმე, რადგანაც მათ მატანებში
 არაფერი არ არის ნათქვამი ამ საგანზე. მაგრამ თუ იმ ვრცელ მოთ-
 ხრობას, რომელსაც ვაოულობთ ამ საგანზედ ქართულ მატანებში ანუ
 წელთა აღწერებში, დაუმატებთ სოგიერთ საქირო მოასრებას, მამის
 ჩვენ ცხადად დავინახავთ, რომ არა ვითარ ეტკვს არ აქვს ადვილი ამ
 საქმის სინამდვილეში. აი ეს მოასრებები:

თვით რუსების ისტორიკოსები ახბობენ, რომ 1175-წ. უფოვ-
 ბის-მოყვანე ვსველოდმა (*властелинъ Вселода*) განამო სამ-
 მობლოდგან თავისი ძმისწული გოარკო ანუ იური, ანდრია ბოლო-
 ლიუბსკის შვილი. (1) და აი სწორედ ამ დროდგან დაწებული წყდუ-

1). იხილე *История Государства Рос. Карамзина, т. III, гл. III. стр. 38.* და კიდე — *История России Соловьева, 2. см. 180.*

მა მისი სასული რუსების მატინებში, ესე იგი ამ დროდგან დაწყებულ
 დი აღაჯიყერი აღარ არის მათში მაზე ნათქვამი. მაგრამ ცოტა ხანს
 უკან, შემდგომ აღნიშნული წელისა, ეს რუსის მთავარი ხსნდება
 შირველ მამქედ შირად საქართველოს ისტორიაში. შემდეგი მოთხრო-
 ბა მკატინეს ნესტორისა, რომე ბოლოლიუბსკიმ მისცა თავისი შვი-
 ლი გიორგი ნოგოროდელეს (*Ногородчанец*) მთავრად¹⁾ ეკუთ-
 ნის ერთს და იმვე დროს, როცა თამარ მეფე საქართველოს ტახ-
 ტზე ავიდა. მაშასადამე შესასებ მისა, რომ თამარი და რუსის მთავარი
 გიორგი ცსოკრებდნენ ერთ დროს და იყენენ ერთი ხნის და რომ მათი
 ცოლქმრობა ამ მხრით შეიძლებოდა ისე, როგორც მოკვითხრობს ქართუ-
 ლი მატინი, ამაში ეჭვი აღარ უნდა იყოს.

რაც შეეხება იმას, რომ რუსულ მატინებში არ შენახულა ასუ-
 არ ყოფილა მოთხრობა მთავრის გიორგის და ჩვენი მეფის თამარის-
 ქორწინებაზე, ამას სრულებით არაფერი დამარღვეველი ძალა არა
 აქვს იმ ფაქტის ხინამდვილის წინააღმდეგ, რომელსედაც ჩვენ ვლ-
 ხნაკობთ. ეს ამიტომ, რომ რუსული მატინები მთ. გიორგის სრუ-
 ლებით ივიწყებენ მასაქეთ, რაც ის განამია მისმა ბიძამ (გსეგოლოდმა)
 რუსეთიდან და მაშასადამე რაღა განაკვირველია, რომ ისინი არა-
 ფერს ასობენ მისი და თამარის ქორწინებაზე. ამიტომ ეს გარე-
 მოკება სრულებით არ უნდა ასუსტებდეს და არც იჭანეულ ყოფილეს ქართუ
 ლი მატინების მოთხრობის სიმართლეს ამ საგანსე, რომლებიც შე-
 ადგენენ მხოლოდ ერთ წუაროს ამ შემთხვევაში. იმის მიხეცნი
 თუ რისთვის არაფერს ამბობენ რუსების მკატინებო გიორგისე, შემ-
 დგე მისი რუსეთიდან განმიებისა, ან იმაში უნდა მდგომარეობდეს,
 რომ იმათ აღაჯიყერი არ იცოდნენ მაზე (ეს, ვგონებ უფრო ასლხს
 უნდა იყვეს ჭეშმარიტებაზე) და ან კიდე მასში, რომ იმას (გიორგის)
 არაფერი მნიშვნელობა აღარა ჭქონდა იმაოთვის, რადგანაც განმორდო
 იგი მამულს და არა კითარ მონაწილეობას აღარ ილებდა მის ბედსა და უბე-
 დურობაში მას შემდეგ, რაც იმან თავი დაანება თავის ბიძასთან, გსე-
 გოლოდთან დავას შესასებ იმ სამევიდროსა, რომელიც მამამ დაუტე-

1) იხილე *Списк. кенсир. см 152.*

გა იმას, — და არა მისში, როგორც სოციურები ფიქრობენ, რომ ვითომც გიორგი მოკვდავნიყოს მაშინვე, რაკი რუსეთიდან გამოვიდა. ამას ესეც უნდა დავუბრათ, რომ რუსის მთავრებს ისეთი ჩვეულება და თვისება არა ჰქონდათ, რომ გიორგის ისე ძალე და ისე ადვილათ დაენებებინა თავი თავისი სამკვიდრესთვის, თუ ვი იმას მასე უფრო თბილი და სასარგებლო ადგილი არ ეშოვა სადმე, სასელდობრ საქარ თველში.

ამას გარდა, თუ ჩვენ არ დავთანხმდით იმასე, რომ თამარ დედოფლის პირველი მეუღლე იყო ნამდვილი რუსის მთავარი, სასელდობრ გიორგი, ანდრია ბოლოლუბსკის ძე, რომელიც განამო თავის ბიძამ ვსეკოლოდა, მაშინ ჩვენ, მეტი გზა არა გვაქვს უნდა ვიფიქროთ, რომ სხვა ვინმე ისარგებლა მისი სასელით და შთამომავლობით მისთვის, რომ გამსდარყო მშენიერი თამარის მეუღლედ, თბილისის ამოჩინ შუქულობით, რომელმაც მისცა კრებას პირველად წინადადება, რომ ამოკრნათ იგი თამარის მეუღლედ. მაგრამ შეიძლება და განა ესრეთი მოტყუილება ვისთანავებინა და სასულეობრ პირებისა, აგრეთვე — თამარისა და მისი მამიდისა, რომლებიც დიდთ იყვნენ ამ საქმეში გაფთხილებული? როგორ შეიძლება, რომ იგივე პირები, რომლებმაც მრავალ-გამოჩენილ მთხოვნილებს უარი უყვეს თამარის ქმრობასე და თავინთ სელმწიფობასე, შემდეგ ესე ადვილად და საშინელად მოტყუილებულ იყვნ და აღმოკრნათ თამარის მეუღლედ და მასთანადმე თავინთ სელმწიფედ საეკვო და უცნობი პირი. თვით თამარმა როგორღა აჯობინა ეს საეკვო პირი ვეკლა პირებს, რომლებიც ეძიებდნენ მის ქმრობას, მით უმეტეს, რომ თითქმის ვეკლა ეს მიქონელები იყვნენ სამეფო ტასტის მკვიდრები? თუ ვიფიქრებთ, რომ ამ საეკვო პირმა ისარგებლა რუსის მთავრის სასელით, ანუ წოდებით, ესე იგი, დარჩება გიორგის სასელი და მოიქრთამა ვეკლა თამარის დიდებულები, რატომ სსუბსაც, თამარის მეუღლობის მსურველებმა, რომლებიც უკვველია უფრო შეძლებული იქნებოდნენ, ვიდრე ეს მოგონილი პირი, არ ისმარეს უს საშუალება (ქრთამი)? ამას გარდა ვინ უნდა ყოფილიყო ეს საეკვო პირი? კერძო პირი იყო ვინმე, თუ რომელიმე სელმწიფის შვილი? კერძო პირად არას გზისარ შეიძლება რომ შეკრატსათ, რა-

დგანაც შეუძლებელია, რომ ამჟამტანს ქართველებს გაესადათ თავიანთ მეფედ და მხრისებლად მდებალი და უბრალო შთამომავლობის კაცი. მაშთუ კი სელმწიფის შთამომავლობა იყო, არ შეიძლება, რომ თამარს და მის დიდებულებს არ ჰქსტოდნოდათ იგი და ტყუილად მიეღოთ რუსის მთავრად.

ჴეშმარიტებ უფრო ნათლად გამოჩნდება თუ იმასაც მივაქცევთ ყურადღებას, რომ რუსები არ იყვნენ იმ დროს უცხოინი და უცხოინი ქართველებისთვის, როგორც ქართველები არ იყვნენ რუსებისთვის ღ აგრეთვე იმას, რომ გიორგისა და თამარის ქორწინება არ იყო შირველი მოყვრობის მაგალითი რუსების და ქართველების მეფეებთ შორის.

უეჴველია, რომ რუსების მეფეებს, რომლებსაც ას წელიწადზე მეტი (988—10946 წ) იყვნენ შოღლობენი ტმუტოჩანისა (*Тмутаракань*), ექნებოდათ მისულამოსულა საქრისტიანო სამთავროების, ოსეთის, ივერიის (საქაბთველას) და კოლხიდის მიელობელებთან, რადგანაც ისინი იყვნენ მესობლები კუბანის მთის წკერზედ ერთი მხრით ოოსებისა და მეორე მხრით სვანეთისა, რომელიც იყო კოლხიდის ძველი სამთავრო და სადაც ცხოვრებდა ქართველთ შთამომავლობის ხალხი. ამ მისულა—მოსულას ანუ ცნობას ქართველების ტომის ხალხებისას, რასაკვირველია ისე მალე ვერ დაივიწყებდნენ რუსები იმის შემდგომ, რაც იმათ ტმუტოჩანის დაკარგება. რომ ქართველები კარგად იცნობდნენ რუსებს ეს, შემოსესებულ მესობლობის გარდა, თფილისის ამირის სიტყუებითაც მტკიცდება, რომელიც ძრეულ ვრცლად ელაპარაკება ხოლმე რუსის მთავრის გიორგის და მისი მამის ანდრია ბოდლოიუბსკის ვინაობაზედ კრებას, რომელსაც მისცა მან წინააღება რუსის მთავრის იამარის მეუღლედ ამორჩევაზე.

ჩვენა ვსთქვით: კახე, რომ რუსის მთავრის გიორგის ვჴარის წერა თამარზე შირველი მაგალითი არ იყო, და მართლაც ჩვენ კპოულობთ რუსულ მატინებში ისეთ ცნობას, რომელიც გვაჩვენებს, რომ გიორგის და თამარის ქორწინებაზედ წინ კიევის დიდ მთავარ იზიანსლავს ჴეოლია ცოლად ობესის (ფუნაზეთის) მეფის ქალი, და თვით აფსანზეთის მეფე კი შთამომავლობით საქართველოს მეფეინი

ბაგრატიონის გვარს ეკუთნოდა 1). ამაზედ ამბობენ რუსის მემატიანეები, რომ როცა დაქვრივებულმა იზიასლავამ გაიგო 1151 წ. აფხაზეთის მეფის ქალის მშვენიერება და კეთილი სხეობა, გაგზავნა მის მშობლებთან, შვიი ზღვით, თავისი ელჩები მის სათხოვნელად. გაგზავნილებმა კეთილად აღასრულეს თავიანთი მეფის მონდომლება და აფხაზეთის მეფის ელჩებითურთ და საცოლოთი დაბრუნდნენ, იმავე გზით, რუსეთში. როცა ისინი შოუასლოდნენ დნეპრს (მდინარეა), ამბობენ რუსის მემატიანეები, საცოლოს მიეგებაო წინ მისი საქმროს შვილი, სოლო კიევიში რომ მოვიდნენ, იზიასლავის დაიწერა მასზე ვჰვარი 1154 წ. მეგრამ 1155 წ. გადაცვალა იგი უშვილოდ 2).

ჩვენ რომ ყურადღებაში მივიღოთ პირველად ის ისტორიული გარემოება, რომ ზემოხსენებულის აფხაზეთის მთავრის გიორგის შვილის შვილმა, გიორგიმ, 989 წ. თავისი სამთავრო გააერთა საქართველოს სამეფოსთან, რადგანაც ქმნა იმას შემკვიდრობითი უფლება შემდგომ ბაგრატიის შვილის და ამოტის შვილის შვილს, მეფის დავითის გარდაცვალებისა, რომელსაც არ დარჩენია შემკვიდრე; მეორე ისა, რომ აფხაზეთად ანუ ობეზიად იმ დროს, როგორც მერვე დიდხანს, სშირად უწოდებდნენ არა მარტო ესლანდელ აფხაზეთს, არამედ მთელ საქართველოს 3); მესამე ისიც, რომ ზოგიერთი თვით რუსების მემატიანეებიც კი აფხაზეთად ანუ ობეზიად უწოდებდნენ არა მარტო აფხაზეთს, არამედ მთელ ქვეყანას, მდებარეს რკინის კარებს აქეთ, რომლებიც იმყოფებოდა დარეილის ცისე დარბაზში (სეაბაში), და მას სადამე მთელს საქართველოს 4), მასშინ შეიძლება კივიქროთ,

1) 992 წ., როდესაც საქართველოს მეფის აღარნაზის უფროსმა შვილმა, აშოთ ბაგრატიონმა მიიღო სამეფო გვირგვინი, უძეგროს მას გიორგის ერგო აფხაზეთი, რომელიც ვერ კიდევ დამოკიდებული იყო საქართველოს მეფეზე.

2) იხილეთ *Русск. летоп. по Ник. ст. 11, 136--137.*

3) იხილეთ *Галтонз ил. 15..*

4) იხილეთ *Волынск. летоп. съ исторіи Карамзина т. III, прил. 68.*

რომ ის ობესელი ანუ აფხაზეთის მკვილე იზიანლავის სიმაძრი იყო ერთი საქართველოს მეფეებთაგანი და სასულდამ თამარ დედოფლის ჰაპა, მეფე დიმიტრი პირველი, რომელიც მეფობდა საქართველოში 1125 წლადგან 1135 წლამდის და რომელიც მასხადაძე ყოფილა იმ რუსების მთავრის იზიანლავის თანამედროვე. ერთი რუსის მწერლებთაგანი იმასაც ვი ჭეიჭრობს, რომ ვითომც იზიანლავის სიმაძრი უნდა ყოფილიყო თვით თამარის მამა გიორგი 1). მაგრამ ეს ფიქრი უსათუქლოა ამიტომ, რომ გიორგი მეფეს დრო არ ეთანსმება იმ დროს, როცა იზიანლავს ობესის მეფის ქალზე ჯვარი დაუწერია. ამას გარდა ჩვენ ისიც ცხადად ვიციით ქართული მატრიანებიდან, რომ გიორგი მეფეს თამარს გარდა სხვა არც ვაჟი ყოფილა და არც ქალი.

თუ რუსების მატრიანები ობესის ანუ აფხაზეთის მეფედ არ იგულისხმებდნენ საქართველოს მეფეს, და თუ მართლა იზიანლავს აფხაზეთის მთავრის ქალზე დაეწერა ჯვარი, რომელიც (აფხაზეთის მთავარი) საქართველოს მეფის ქვეშევრდომი იყო, ისინი ისე საშინლად არაოდეს არ შესცდებოდნენ, რომ აფხაზეთის მთავრისათვის მეფე დაეჩქათ.

ყველა ამ ნათქვამიდან არა თუ მარტო ის მტკიცდება, რომ რუსებსა და ქართველებს ჭქონდათ ერთმანეთის კარგა ცნობა, არამედ ისიც იხსნება და ადვილად გასაგები ხდება, თუ ქართველებმა და თვით თამარმაც და მისმა გამწდელმა მამიდან რისათვის აჯობინეს ყველა სხვა მის ქმრობის ძებნელებს რუსის მთავარი.

ჩვენი დროის რუსის ისტორიკოსი უ. სოლოვიევი თუმცა ნამდვილ ფაქტად ჩნდის რუსის მთავრის გიორგის ანუ იურის და ჩვენი თამარის ქორწინებას, და ამბობს: „როცა გსვეკლოდმა რიანანის მთავრები (ქიანები) დაიძრონ, მამინ მან მონდომა აგრეთვე სუხდალის მეფობელად ყოფნა და ამიტომ განძო თვის სამკვიდროდგან იური ანდრეას ძე, რომელიც იმულებული იყო ექებს ბედნიერება საქართველოში 2); მაგრამ მას ეჩნელება ამ ფაქტის შესახებ, ზოგიერთი პირებისა და ქალაქების სასელების შეთავსება, რომლებიც თითქოს ერ-

1) ისილე *Съверный архивъ за 1825 г.* XI, ст. 320.

2) *Истор. Россіи древ. времяъ Соловьева*, 2 ч. 280 ст.

თმანეთს უნდა ჰგავდნენ. მკრამ. ამ სიმნულეში ანუ შეცდომილებში იმას შეჰყავს ის, რომ უ. ბროსეს, რომლის ნათაგმითაც უ. სოლოვიკის უსარტებლად ამ შემთხვევაში, სწორედ ვერ გადაუტანია ქართულ მატინედგან ფრანციტულად ზოგიერთი ზირობის და ქალაქების სასულე-ბი. მაგალითად ბროსედგან გადათარგმნილ ქართული მატინების 1 ნაწილში, 412 გ. ნათქვამია: აროდესაც კიებდნენ სასულეოვანი თამარის საქმროს, მაშინ მოვიდა თფილისის ამირი აბუნასანი და სთქვა: მე ვიცი შეილი რუსთა სელმწიფისა, ანდრია დობას ძეთისა, რომელსა ჰმონებენ მრავალი მთავარი მის ქვეყნისანი; და იგი მცირე დარჩომილი მამისგან, და განდევნილი თავისი ბიძის საკლთისგან, (*Sawallit*) გამოიქცა და არს იგი ყივჩაყთა ძეთის (*ხლოვუცევის*) სკინჯის (*Swindj*) ქალაქსა შინა. ამავე 1-ლი ნაწილის 437 გვერდზე არის ნათქვამი: რამეთუ მას ჟამსა (ესე იგი როცა თამარი სწარსულეპოსთან საომრად ემზადებოდა) მძაფრ ყივჩაყთა ძეთის სკვინჯი-სავალითი (*Sevinji* — *Sawallit*) იყო, სამსახურად, დიდითა ლაშქრითა.

თარგმანში შეპარულან შემდეგი შეცდომები: ვასუშტის მატინეს 1 ნაწილში, 285 გ. კითხულობთ; აბიძისგან, სავალითად წოდებულისა, ექსორია ქმნით დედენილ, გადმოისეკწა, და არს «სვიაჯი» ქალაქსა შინა ყივჩაყთას; ამავე მატინეს 302 გვერდზე მართლაც ნათქვამია: მძაფრ ყივჩაყთა ძეთის სკვინჯი — სავალითა აქს (საქართველოში) იყო სამსახურად (თამართან), დიდითა ლაშქრითა. უ. ბროსეს ქალაქის სასული «სვიაჯი» გადაუთარგმია სიტყვით, «სვინჯი» (*Swindj*). ამისთვის განიხილა მოხუცებითი მრგავსება ამ სიტყვასა და სიტყვას «სეკინჯი» (*Sewindj*) შორის, რომელიც შეადგენს პირველ ნახევარს. ყივჩაყთა ძეთის შინს სავალითა სასულიანს. აქედგან წარმოდგება უ. სოლოვიკის იტყნულება შესახებ ამ სასულიანსა. 1) სკვინჯელთა: რისთვის და რა საფუძველით მატინეცემულმა მთარგმნელმა (ბროსემ) სიტყვაში «სვიაჯი» გამოასტოვა გადათარგმნის დროს ასო «ა» და მოუმატა ასო «ნ» თარგმანს: «სვინჯი (*Swinedj*) და არა «სვიაჯი». თუბრა ვი იხივ სავალით იყო, რომ ის ქართული ასოს «ჟ» მნიშვნელად,

1) იხილეთ *Истор. Россіи древнихъ временъ Соловьева. т. III. кн. 2.*

რომელიც არის ნასმარი შემოსხნებულ სიტყვაში, სმარბს ფრანცი-
ცულ ასოებს *adj*», და სთარგმნის ასე «*Svindj*»

საუკეთესო აღსა იმ საკუთარის სასკლებისა, რომლებიც აქ არი-
ან ნასმარნი, ჩვენი ფიქრით, არის შემდეგი; სვიაჯი ანუ როგორც
ბროსე სთარგმნის სვინჯი არის იმ ქალაქის სასკელი, რომელშიაც იმ-
ყოფებოდა მაშინ რუსის მთავარი გიორგი. სიტყვა «სავალთი» პირველ
შემთხვევაში არის, როგორც კიდეც ფიქრობენ ბროსე და სოლოვიევი 1),
ქართველებისგან გაფუჭებული ანუ უკეთა ვსთქვათ—გადაკეთებული თა-
ვისებურად, რუსული სასკელი «გსეკოლოდი» (*Всесолюды*). სიტყვა სე-
ვინჯი «სავალთი» არის, როგორც ამას ცხადად გვიჩვენებს ქართული
მატიანე, ყიპჩაყის მეფის ძმის სასკელი, რომელიც, ალბათ, გამოგსავსი-
ლი ყოფილა ჯარით თავის ძმისგან თამარის მოსასმარებლად. ამი-
ტომ ეს ორი სასკელი უნდა განვარჩიოთ ერთმანეთისგან, რადგანაც
ორი, სულ სსვა და სსვა პირების სასკელი არიან და არც არაიერი
საკვირველია, რომ ორ გაცს ერთნაირი სასკელი რქმევათ, თუ
გინდ კიდეც დავთანსმდეოთ, რომ სიტყვები, სავალთი და სევინჯი—
სავალთი ერთნაირნი არიან. მაგრამ ამასთანსვე ესეც გი უნდა შევნი-
შნოთ, რომ სიტყვა «სევინჯი-სავალთი», ანუ ცალკე «სავალთი» უე-
ჭველად საკუთარი სასკელი უნდა იყოას, რომელსაც ალბათ არქმევედნი
მამაკაცებს ყიპჩაყის ანუ ზოლოვიევის სამეფოში, და რომელიც ალ-
ბად ძრეელ გარვად იცოდნენ ქართველებმა, რადგანაც ამით ჭქინდათ
ცნობა და შესვედრა ყიპჩაყელებთან. ამ აზრის სიმართლე მით უფრო
მტკიცდება, რომ ეს სასკელი არის შედგენილი ორი სიტყვისგან «სე-
ვინჯი» და «სავალთი» (სევინჯი-სავალთ), როგორც შემეტვის საწი-
ლი თათრული სასკელიც. აქედან რუსის მთავრის, გიორგის ბიძის
სასკელიც «გსეკოლოდი» რომელიც უეჭველია უცხოდ მოქჩვენებოდათ
როგორც ხასმენლად ისე გამოხატქმელად ქართველებს, გადუკეთვის
თბილისის ამირს უფრო ნაცნობ სასკელად «სავალთად». ძრეელ შესა-
ძლებელია ესეც რომ ამ გვარ სასკელს ექსანდნენ თვით ყიპჩაყელებიც
«გსეკოლოდს».

1) იხილეთ *Истор. Соловьева, примеч. 2.*

შეორე გამოჩენილი რუსების ისტორიკოსი კარამზინი, თუძცა კი პირველად თავის ისტორიის მე III ნაწ. III თავში, 139 გ. ვერ ქბე-
დავს სცნას ნამდვილ ფაქტად თამარისა და გიორგის ქორწინება, მაგ-
რამ მე X ტომში, 1 თავში, 40 გ. დაწმუნებით უწოდებს გიორ-
გის თამარის მეუღლედ. ის ანობს: «ბორის-გოდუნოვი ეძებდა
ერთს და იმავე დროს სარძლოს და სასიძოს გიორგი ანდრია ბო-
ლოღლიუბსკის ძის სასელოვანი მეუღლის თამარის სამშობლოში 1).

რუსის მთავარის, თამარ პირველი ქმრის სასელი გამოშსბკუელია
ქართულ მატინეში; მაგრამ იმის-მამისა, ანდრია ბოლოღლიუბსკის, სასე-
ლი და იმის ბიძის ვსეკოლოდისა, რომლებიც არიან მატინეში მოსსენე-
ბულნი აგრეთვე ისიც, რომ ქართველი მემატინეების ჩვენება შესასკე რუსის
მთავრის ბედისა და მისი მამულიდგან განდევნისა სრულებით ეთანსმე-
ბა თვით რუსების მემატინეების მოთსრობებსა: ამავე საგანსედ, სრულებით
აღარა სტოებს ეჭვს-მასში, რომ ეს მთავარი იყო გიორგი, მე ანდრია
ბოლოღლიუბსკისა.

აქ არ შეიძლება არ მოვისსენოთ ერთი ძრვილ სეზრული შეცდო-
მა, რომელიც მოჭსკელია უ. მ. ს ე ლ ე უ ნ ე კ ს «*Руководство къ
познамяю Кавказа*» ავტორს. ის ამობს, რომ რუსის მთავარი ქარ-
თულ მატინეში ვითომც აღექსად უნდა იწოდებოდეს 2) საკვირველია
საიდგან ამოუღია ამ ძწერას ასეთი უცნაური ანბავი? იმ ადგილს, რო-
მელსედაც ის აჩვენებს, ამ გვარი არაფერი მოიმიება. ჩვენი ფიქრით ეს
შეცდომილება, აღბად, იქედგან თუ წარმოსდგა, რომ იმავე დროს, რო-
დესაც რუსის მთავარს მოუწოდეს თბილისში ყოფნაყის სამე-
ფოდგან ქართველებსა, მამინ ვიდაც საბერძნეთის პრინცი, სასელ-
დობრ ა ლ ე ქ ს ი, ეძიებდა თამარის ქმრობას, რომელსედაც მოგვი

1) იხილეთ *Ист. Гос. Рос. X т ил. 1, ст. 40.*

2) იხილეთ «*Руководство къ познамяю Кавказа*» ч. 1, ст. 133.

თსრობენ აგრეთვე ქართული მემატიანები. უ. სელენსკეს, ალბად, ეს
 სასული აუღია და შეცდომით დაურქმევია რუსის მთავრისთვის. სხვა
 წყარო ამ შეცდომილებისა მსული მოხანასავია. უ. ბროსე, რომელმაც
 კარგა გამოიკვლია და შეიმუშავა ქართული ისტორიის წყაროები, პირ
 და პირ ეძახის ალექსის ბერძნის შრინცს. რუსის მთავრის სასული
 კი არ აქვს მას მოსსენებელი, რადგან საქართველოს მატინებშიაც არ
 არის იგი.

წვალტუბელი.

1871 წ. თებერვალი.

თბილისი.

